

Ιστορική περιήγηση στον Κόλπο Καλλονής

Μάκαρα.

Το 1826 π. Χ., ο καταγόμενος από την Αίγυπτο γιος του Ήλιου, ο Μάκαρα, επειδή συμμετείχε στο φόνο του αδελφού του Τενάγου, κατέφυγε από τη Ρόδο στην Λέσβο με τις κόρες του Ίσσα, Άντισσα, Αρίσβη, Μήθυμα, Μιτυλήνη και Μεγακλώ και τους γιους του Έρεσο και Κερδόλαο, βρίσκοντας το νησί έρημο και ακατοίκητο, που τότε ονομαζόταν "Λασία" από τα δάση του. Σήμερα, η δυτική παραλία στην είσοδο του Κόλπου Καλλονής ονομάζεται "Μάκαρα".

Αποθήκα

Τέσσερα χιλιόμετρα βόρεια από τα Μάκαρα, στο δυτικό μυχό του Κόλπου, συναντούμε την παραλιακή Αποθήκα με τον καλόκτιστο ροδότοιχο της Λέσβιας δομής και τις εγκαταστάσεις επεξεργασίας στυπτηρίας από την Ρωμαϊκή εποχή.

Ίσσα

Ο Μάντις Πρύλις της Ίσσας Λέσβου

10 Km ΒΑ της Αποθήκας, δεσπόζει σε 1,5 χιλιόμετρο από την ακτή, το Παλαιόκαστρο της Ίσσας με το βραχώδες φυσικό ή τεχνητό ομοίωμα ανθρώπινου προσώπου.

Την Νύμφη Ίσσα, την κόρη του Μάκαρα, ερωτεύθηκε ο Φοίβος, ο θεός του φωτός και του ήλιου, ο Απόλλων, που την ξεπλάνεψε, έχοντας πάρει μορφή αγρότη με γερακίσια φτερά και ρίχνοντας πάνω του, ως ποιμένας, ράχη λιονταριού καθώς ιστορεί ο Οβίδιος τον 1^ο π. Χ. αιώνα.

Στο Παλιόκαστρο της Ίσσας οδηγούν τα εννέα λαξευμένα σκαλοπάτια της νότιας Πύλης του. Όπως έγραψε ο Λυκόφρων τον 4ο π. Χ. αιώνα, την Ίσσα ερωτεύθηκε και ο φτερωτός απεσταλμένος του Δία, ο νεκροπομπός Ερμής ο οποίος μαζί της απέκτησε τον σπουδαίο μάντη Πρύλι που μάντευσε στον Αγαμέμνονα όταν τον επισκέφθηκε στην Ίσσα για να πάρει χρησμό, ότι η Τροία θα πέσει τότε και μόνον τότε, εφόσον οι Αχαιοί κατασκευάσουν την πολεμική μηχανή

Δαφνία Αρτέμιδα

Στα Δάφια, δίπλα από την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής βρίσκονται τα θεμέλια του Τζαμιού που κατεδαφίστηκε το 1935 και κάτω από αυτό υπάρχουν τα θεμέλια του αρχαίου ναού της Δαφνίας Αρτέμιδος από την οποία ονομάστηκαν τα Δάφια.

Η Δαφνία Άρτεμις σύμφωνα με μια επιγραφή των προπυλαίων του Τζαμιού ονομάστηκε «Ξύμβουλος», επειδή μάντευε τα μελλούμενα. Στον τοίχο και στην αυλή του πρώτου σπιτιού μετά την Αγία Παρασκευή είναι εντοιχισμένα τρία αρχαιοελληνικά θωράκια από το ναό της Δαφνίας.

Η Μονή του Λειμώνα

ΒΔ από τα Δάφια, ο Άγιος Ιγνάτιος ο Αγαλλιανός έκτισε το 1523, 61 χρόνια μετά την κατάληψη της Λέσβου από τους Οθωμανούς, το γυναικείο Μοναστήρι της Μυρσινιώτισσας και το 1526 το ανδρικό του Λειμώνα στα ερείπια των εκκλησιών της Παναγίας και του Ταξιάρχη Μιχαήλ.

Εκεί λειτούργησαν, με πρώτο Σχολάρχη τον Ηγούμενο και μετέπειτα Μητροπολίτη Μηθύμνης Ιγνάτιο, η πρώτη σχολή θηλέων σε όλη την Οθωμανική Αυτοκρατορία και η πρώτη σχολή αρρένων στη Λέσβο, η Λειμωνιάς. Ο Ζακυνθινός καλόγερος και δάσκαλος του Γένους Παχώμιος Ρουσάνος υποχρεώθηκε από τον Άγιο "δολίως και δαιμονίως", όπως έγραψε σε μια οργισμένη επιστολή του, να διδάξει το 1545 στην Λειμωνιάδα σε νέους της περιοχής παρά το ότι θεωρούσε ότι είναι "άκοσμον τω μοναχώ μανθάνειν κοσμικά παιδιά".

Καραβούλια

Άγιος Γεώργιος Παρασιγίου με τον Νεανίσκο

Στον βόρειο μυχό του Κόλπου, δύο χιλιόμετρα δυτικά της Σκάλας Καλλονής, στα Καραβούλια, κάτω από το παλιό ξωκλήσι του Αγίου Γεωργίου διακρίνονται τα θεμέλια της Μονής Παρασιγίου του 14^{ου} αιώνα για την οποία σε Συναξάριο της Κωνσταντινούπολης του 10^{ου} αιώνα αναφέρεται το θαύμα του Αγίου Γεωργίου με τη σωτήρια διακίνηση, την αστραπιαία μεταφορά, του Λέσβιου χριστιανού νεανίσκου από την Κρήτη στη Λέσβο.

Σε εικόνες εκκλησιών της Λέσβου διακρίνεται ο νεανίσκος να κρατά την κανάτα, που επίσης διακτινίστηκε, με την οποία κερνούσε κρασί στους Σαρακηνούς απαγωγείς του στην Κρήτη.

ΝΑ από το Μετόχι των Αγίων Αναργύρων της Μονής Λειμώνα, πρέπει να υπήρχε νεκρομαντείο κάτω από την περιοχή Ρέσσες, τις αναιρέσεις των νεκρών, στη θέση Μάρμαρο, όπου τα νερά από τις Λίμνες σμίγουν

με τον Αλευροπόταμο και τον Καθάριο που πηγάζουν από την Ερμοπούλη και στη συνέχεια τα δυο ποτάμια στον Αχερώνα της Αχερώνης, χύνονται. Οι μοναδικές διασωζόμενες στη Λέσβο φυσικές Λίμνες δεν είναι άλλες από τις Αχερούσιες.

Στα Καραβούλια, ερεύνησαν το 345-343 π. Χ. τον βιότοπο του Κόλπου ο Σταγειρίτης Αριστοτέλης και ο Ερέσιος Θεόφραστος, χαρακτηριζόμενοι αντίστοιχα θεμελιωτές της Βιολογίας και Βοτανικής. Επιβάλλεται να ιδρυθούν, από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, αντίστοιχα Κέντρα Ερευνών, για τη συνέχιση των μελετών του πλούσιου βιότοπου, που πραγματοποίησαν οι δύο μεγάλοι φιλοσόφοι, οι οποίοι ασφαλώς δεν θα περίμεναν ότι θα περνούσαν 2360 χρόνια, από τότε μέχρι σήμερα, χωρίς να έχει οργανωθεί τουλάχιστον ένα εκπαιδευτικό εργαστήριο στον τόπο που εκείνοι ερεύνησαν στη Σκάλα Καλλονής όπου στήθηκε πέρυσι από τον ομώνυμο σύλλογο η προτομή του Αριστοτέλη.

Αρίσβη και Παλαιόκαστρο Καλλονής

Δίπλα στο χωριό της Αρίσβης δεσπόζει η αρχαία Αρίσβη, με το μύθο του αμύθητου θησαυρού της, που αποκαλύπτεται σε χάσμα των τειχών της κάθε Πάσχα, αλλά μόνο για όσο χρόνο ψάλλει ο ιερέας το Χριστός Ανέστη. Στους πρόποδες της, ήταν η πόλις Καλλονή το Κάστρο της οποίας αναφέρει το 1334 ο Βασιλεύς του Βυζαντίου Ιωάννης Καντακουζηνός και την οποία ο Βυζαντινός ιστορικός Λαόνικος Χαλκοκονδύλης χαρακτηρίζει "*πόλιν της Λέσβου ευδαίμονα*" όταν το 1450 την κατέστρεψε εκ θεμελίων ο ναύαρχος του Οθωμανικού Στόλου Βούλγαρος εξωμότης Σουλεϊμάν Μπαλτάογλου.

Γέρνα

ΒΑ της Αρίσβης υπάρχουν τα θεμέλια της Γέρνας, που αναφέρει το 1620 ο Μητροπολίτης Μηθύμνης Γαβριήλ. Οι κάτοικοί της μαζί με εκείνους των χωριών Αγόρατου και Αγίου Δημητρίου έκτισαν το 1644 την Αγία Παρασκευή. Παλαιότερα το 1591 η Γέρνα, κατά τον Σταύρο Καρυδώνη, ήταν ανατολικά του Τσικνιά, 2 Km από τις εκβολές, κοντά στην πόλη Γέρην του ομώνυμου ήρωα της Λέσβου, του γιου του Ποσειδώνα, στην περιοχή όπου υπάρχει σήμερα το ξωκκλήσι του Χριστού τ' Αρακλή, το οποίο δηλώνει την έντονη λατρεία των Λεσβίων στον μυθικό ήρωα Ηρακλή.

Κλοπεδή

Δύο Km βορειοδυτικά της Αγίας Παρασκευής, στην Κλοπεδή, έχουν ανασκαφεί δύο σημαντικοί ναοί των Αιολέων του 7^{ου} και 6^{ου} π. Χ. αιώνα. Ο Ναπαίος Απόλλων ανασκάφθηκε το 1928 και δίπλα ακριβώς από αυτόν ανασκάφθηκε εφέτος ο αρχαιότερος δίδυμος ναός, ο οποίος σύμφωνα με τα πρώτα στοιχεία αποδίδεται στην δίδυμη αδελφή του Απόλλωνα, την Άρτεμη.

Εάν τούτο είναι ασφαλές, τότε αναβιώνει για την Κλοπεδή ο Τρωικός μύθος, σύμφωνα με τον οποίο ο Αχιλλέας επισκέφθηκε με τον Οδυσσέα την Λέσβο για να θυσιάσει και καθαρθεί στους ναούς της δεύτερης Λεσβιακής τριάδας, του Απόλλωνα, της Άρτεμης και της μητέρας τους Λητώς,

επειδή σκότωσε τον Αχαιό Θερσίτη, που τον λοιδόρησε γιατί έκλαψε σαν μικρό παιδί, αυτός ένας ήρωας, για μια γυναίκα την πανέμορφη αμαζόνα Πενθεσίλεια, που είχε πριν σε μάχη θανατώσει.

Μέσσα

Στο Ιερό των Μέσσω, στο Κοινό των Λεσβίων, όπου λυνόταν δικαστικά οι διαφορές των πόλεων, στον βορειοανατολικό μυχό του Κόλπου, ένα Km από την ακτή, λατρευόταν η πρώτη Λεσβιακή Τριάδα των Δία, Ήρας και Διόνυσου. Εκεί γινόταν στην αρχαιότητα τα περίφημα πρώτα καλλιτεία γυναικών με τις ελκεσίπεπλες Λεσβίδες, που ύμνησαν η Ερεσία ποιήτρια Σαπφώ και ο Λέσβιος Αλκαίος, όταν ήταν συνεξόριστοι στην Πύρρα το 606 π. Χ.

Πύρρα

4 Km από τα Μέσσα δεσπόζει η Ακρόπολις της βυθισμένης Πύρρας, πατρίδας του ποιητή Λέσχη που έγραψε στην Μικρή Ιλιάδα τα γεγονότα μετά τον θάνατο του Έκτορα. Στην Πύρρα υπήρχε η πηγή της Αφροδίτης, όπου η θεά τιμωρούσε με στείρωση και δερματοπάθειες, όποια γυναίκα λουζόταν και υπερηφανευόταν ότι ήταν η πιο όμορφη. Στην Πύρρα υπήρχε και χρυσός ναός της Αφροδίτης, που τροφοδοτεί τον μύθο των βυθισμένων ανακτόρων με χρυσές πόρτες, παράθυρα και σκεύη. Το 2012 ανακαλύφθηκε από τον Μάκη Αξιώτη το αρχαίο λαξευμένο θέατρο της Πύρρας.

Μπρούτζινο Νόμισμα της Πύρρας 4ος αιώνας πΧ

Τον 4^ο αιώνα π. Χ. αποτυπώθηκε σε μπρούντζινο νόμισμα της Πύρρας, η Αφροδίτη-Καλλονή και στον οπισθότυπό της ένα από τα σύμβολα της θεάς, ο τράγος.

Την Πύρρα περιγράφει τον 2^ο αιώνα μ. Χ. ο Λέσβιος Λόγγος στο "Δάφνις και Χλόη".

14.- Πορφυροβαφή στο ναό της Αφροδίτης

Σύμφωνα με τη δεύτερη Χεττιτική επιγραφή ο βασιλιάς της Αχαικής Μιλήτου απήγαγε το 1300 π. Χ. από το ναό της αρχέγονης Αφροδίτης της Λέσβου δύο ομάδες Χετταίων στρατιωτών, που είχαν προσκολληθεί ως ιερείς ενώ ήταν τεχνίτες πορφυροβαφείς που έφτιαχναν το πορφύρο χρώμα των ρούχων των βασιλιάδων από την πορφύρα, το όστρακο που συναντάμε στον Κόλπο Καλλονής σε τρία είδη με την κοινή ονομασία "η κοχύλα".

Πορφύρες κοχύλες Murex brandaris

Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου του Τελ Αβίβ Itamar Singer έγραψε ότι με την πρώτη Χεττιτική επιγραφή, που αναφέρεται στη Λέσβο, ο ασθενής Χετταίος Αυτοκράτορας Mursili B' «*συμβουλευέται την θεότητα της ΠΟΛΕΩΣ Λέσβου (URU Lazra)*». Κατά τον Itamar Singer «*Η αναφορά δείχνει ότι η Λέσβος, το μόνο νησί του Ανατολικού Αιγαίου, που μνημονεύεται ρητά στις Χεττιτικές επιγραφές, ήταν κατοικία κάποιας σημαντικής θεότητας, ίσως μιας πρώιμης υπόστασης της Αφροδίτης*».

Ο παράδεισος του Κόλπου Καλλονής, ο αβαθής και σχεδόν κλειστός, προστατευμένος ιδανικά από τη φύση, μοναδικός στο πλήθος και είδος πτηνών υγροβιότοπος, με την ηφαιστειακή προσχλωσιγενή απόθεση των ιζημάτων στον βυθό του, με τις μεγάλες συγκεντρώσεις μετάλλων στα νερά του, με τα εκμεταλλεύσιμα ασβεστολιθικά πετρώματα στα Βασιλικά, με τις εν χρήσει ιδιαίτερα θερμές ιαματικές πηγές Πολιχνίτου και Λισβορίου που είναι πλούσιες σε αλκαλικά άλατα, με τις δύο εν λειτουργία και σε υψηλές συγκεντρώσεις Νατρίου και Καλίου αλυκές Καλλονής και Πολιχνίτου, με τους 12 ποταμούς που χύνονται στην λεκάνη του από τα τρία μεγαλύτερα βουνά της Λέσβου, Λεπέτυμνο, Όλυμπο και Όρδυμνο, έχει όλες τις προϋποθέσεις για να αναπτυχθούν σε αφθονία οι πορφύρες που μελέτησε ο Αριστοτέλης και να εξασφαλισθούν όλες οι συνθήκες της πορφυροβαφής, που απαιτούσαν πυκνό θαλασσινό αλατόνερο, αλκαλικά διαλύματα, αμμωνία με χρησιμοποίηση ανθρώπινων ούρων και σβησμένη άσβεστο των διπλανών πετρωμάτων .

Σημειώνω ότι από όστρακο αναδύθηκε η Αφροδίτη όπως δηλώνει το πήλινο πλαστικό Αττικό αγγείο του 400 π. Χ. που φυλάσσεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών και η Αττική ερυθρόμορφη Πελίκη του 370-360 π. Χ. που παριστά τη γέννηση της Αφροδίτης παρουσία του Έρωτα, του Ερμή και του Ποσειδώνα και φυλάσσεται στο μουσείο Θεσ/κης και όπως παριστά το 1548 ο Ιταλός Sandro Botticelli στον πίνακα "Η Γέννηση της Αφροδίτης".

Υποθέτω ότι το εμπόριο πορφυροβαφής της Λέσβου με την γειτονική Ανατολή, ξεκινούσε από τον Κόλπο Καλλονής, κοντά στο ναό όπου λατρευόταν η αρχέγονη Αφροδίτη, το 1300 π. Χ. και δεν μπορεί παρά να σχετίζεται με τον χρυσό ναό της Αφροδίτης-Καλλονής της Πύρρας.

15.- Κουρτήρ, Λισβόρι και Χαλακιές

Νότια της Πύρρας υπήρχαν οι προϊστορικοί οικισμοί Κουρτήρ στο Σκαμνούδι και οι Χαλακιές στη Νυφίδα. Η Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Κρήτης Νένα Γαλανίδου μετά από ανασκαφές εφέτος στα Ροδαφνίδια Λισβορίου ανακοίνωσε *"ότι ήρθαν στο φως αρχαιολογικά ευρήματα της πρώιμης παλαιολιθικής περιόδου, ηλικίας 150.000 έως 500.000 ετών τα οποία αποκαλύπτουν την παλαιότερη αρχαιολογική θέση σε ολόκληρο το Αιγαίο, την Ελλάδα και την Ανατολική Πύλη της Ευρώπης"*.

Στο Σκαμνούδι, στο ξωκλήσι του Αγίου Νικολάου, είναι εντοιχισμένη η πλάκα με το μονόγραμμα του Βασιλιά του Βυζαντίου Μανουήλ Παλαιολόγου. Η πλάκα προέρχεται από παρακείμενο πύργο που έκτισε ο Μανουήλ το 1403-1423 την εποχή που κτίσθηκε από τους Γατελούζους ο πύργος της Βρίσας. Στη Βρίσα της Βρισηίδος του Αχιλλέα, όπου και το μουσείο με τα παλαιοντολογικά ευρήματα. Ο γιος του Μανουήλ, ο τελευταίος αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, έζησε στον πύργο του πατέρα του τον μήνα του μέλιτος, όταν παντρεύτηκε στην Λέσβο την Αικατερίνη Γατελούζου. Επίσης στα Βασιλικά έζησε εξόριστη τη διετία 802-803 η Αυτοκράτειρα Ειρήνη η Αθηναία.

16.- Νυφίδα

5 Km ΒΑ από το στόμιο του Κόλπου βρίσκεται η Νυφίδα όπου οι ντόπιοι λένε τον εξής μύθο: Όταν ο πειρατής Μπαρμπαρόσα ήλθε στον Κόλπο, γύρω στο 1500, είδε στην ακτή μια μικρή νύφη να πηγαίνει στο γάμο της μαζί με άλλες που τη συνόδευαν. Θαμπωμένος από την ομορφιά της, πλησίασε να ευχηθεί μα πονηρά την φίλησε. Εκείνη έτρεξε να ξεφύγει μέσα από τον αμπελώνα στο βουνό. Από το γρήγορο τρέξιμο έχασε το παπούτσι της και από τότε το βουνό το λένε Παπούτσι, τον Κάμπο Αμπέλια, τον τόπο που φιλήθηκε Φλου και το χωριό Νυφίδα.

Παρόμοιο μύθο γράφει τον 1^ο μ. Χ. αιώνα ο ποιητής Παρθένιος ως εξής: Στην αρχή του Τρωικού πολέμου, ο ήρωας Τράμβηλος, γιος του Τελαμώνα, είδε σε αμμώδη ακτή της Λέσβου την μικρή πανέμορφη Απριάτη, αλλά δεν βρήκε ανταπόκριση. Όμως επέμενε και όταν η Απριάτη με άλλες γυναίκες που την φρόντιζαν περπατούσε στην παραλία πηγαίνοντας στο χωριό της, με δόλο την αιχμαλώτισε, αλλά εκείνη ξέφυγε για να υπερασπισθεί την αγνότητά της και κυνηγημένη έπεσε στη θάλασσα σε ένα βαθύ σημείο της ακτής και χάθηκε! Τότε ο Τράμβηλος άλλαξε στρατόπεδο και μαζί με τους ντόπιους υπερασπίστηκε την παραλία από τις επιθέσεις του Αχιλλέα και όταν τραυματίστηκε θανάσιμα από τον ημίθεο, πρόλαβε και του είπε πως ήταν πρώτος του εξάδελφος. Ο Αχιλλέας τον θρήνησε και ύψωσε στην παραλία το «Ηρώον Τραμβήλου» που σωζόταν ως τον 1^ο αιώνα μ. Χ.

Υπάρχει και τρίτος μύθος που έγραψε ο ιστορικός Πλούταρχος ως εξής: Όταν ο Γρας, ο τρισέγγονος του Αγαμέμνονα, έφθασε το 1054 π. Χ. με άλλους επτά βασιλιάδες στο «Μεσόγειον Έρμα», δηλαδή στον όρμο εις το μέσον της γης της Λέσβου, για να εποικήσουν το από τον Τρωικό Πόλεμο ρημαγμένο νησί, θυσίασαν στον Κόλπο έναν ταύρο για τον Ποσειδώνα και έριξαν στα βαθιά μια παρθένα-καλλονή για την γυναίκα του Αμφιτρίτη που φαίνεται στον πίνακα με τον Ποσειδώνα. Έριξαν την κόρη-καλλονή ενός εξ αυτών, του Σμινθέα, και ο Πενθιλίδης Έναλος που την αγαπούσε, έπεσε μαζί της. Όταν ο νέος βγήκε στην ακτή, είπε πως εκείνη έγινε Νηρηίδα, δηλαδή θεά του λευκού αφρού της θάλασσας, Λευκοθέα!

Από την αρχέγονη θεά Αφροδίτη με το ναό της στο κέντρο της Λέσβου, που επισκέφθηκαν το 1300 π. Χ. οι Χετταίοι πορφυροβαφείς και από τη θεά Αφροδίτη-Καλλονή που λατρευόταν με χρυσό ναό στην αρχαία Πύρρα, ονομάστηκε Καλλονή η νησίδα στο στόμιο του Κόλπου, δηλαδή ο σημερινός Γαρμπιάς, που όπως αναφέρει ο Πλίνιος λεγόταν και Σανδάλιον από το ομώνυμο σύμβολο της Αφροδίτης, το οποίο παραπέμπει στον προηγούμενο μύθο της Νυφίδας με το βουνό Παπούτσι.

Καλλονή ονομάστηκαν επίσης, το ανατολικό ακρωτήριο της εισόδου του Κόλπου, ο ίδιος ο Κόλπος, ο Κάμπος, οι Αλυκές, το Παλιόκαστρο ή Kalloni hisar όπως το έλεγαν οι Τούρκοι, η ευδαίμων πόλις Καλλονή του 1334 και 1450 και η σημερινή κωμόπολη Καλλονή, όπως μετονομάστηκε μετά την απελευθέρωση του 1912 η πρωτεύουσα των και τότε αποκαλούμενων επτά χωριών της Καλλονής, η Αχερώνη.